

Research Paper

Towards Child- and Adolescent-Friendly Public Spaces: Identifying Research Gaps and Future Directions

Marjan Shahabzadeh* Assistant Professor, Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran

Received: 2024/10/29 **PP 11-22** **Accepted:** 2024/12/24

Abstract

The creation of child-friendly communities is a key element in building sustainable and vibrant cities. Existing research in this field has primarily focused on identifying challenges and barriers as well as enhancing children's participation in social processes. Despite the adoption of the United Nations Convention on the Rights of the Child by the Islamic Republic of Iran in 1993, a significant gap remains between the practical conditions of environmental design and planning and the frameworks of child-friendly places. Given the necessity of expanding research and specializing topics on an international scale, studies conducted in Iran regarding the development of child- and adolescent-friendly spaces still face research gaps in many areas. A detailed review of sources, structuring prior studies, identifying research priorities, and recognizing existing gaps within the Iranian context can reduce researchers' confusion and prevent repetitive studies. This article aims to outline guidelines for future research and explore areas and topics related to the development of child- and adolescent-friendly public spaces. The research adopts a qualitative approach, utilizing grounded theory for coding, categorizing, and analyzing macro and micro research domains. Moreover, triangulation methods have been employed to validate the research findings. The study initially identifies and codes 227 prominent prior sources in the field of designing child-friendly public spaces through thematic analysis. The main findings of this study include: The presentation of two charts that organize existing topics and studies, facilitating the identification of research gaps compared to the global literature. The introduction of seven key topics whose development seems more feasible given Iran's local conditions.

Keywords: Research Perspectives, Child and youth Friendly public realms, Participation, Designing built environments.

Citation: Shahabzadeh, M. (2024). **Towards Child- and Adolescent-Friendly Public Spaces: Identifying Research Gaps and Future Directions**, *Journal of Sustainable Architecture and Environment*, 2 (6), 11-22.

* **Corresponding author:** Marjan Shahabzadeh, **Email:** ma.shahabzadeh@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

The concept of creating child-friendly communities is a cornerstone of designing vibrant and sustainable cities. While global discourse emphasizes addressing the barriers children face and fostering their participation in societal processes, the local context in many regions, including Iran, shows significant gaps. Despite the adoption of the United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC) by the Islamic Republic of Iran in 1993, there remains a considerable disparity between the existing practical conditions and the established frameworks for child-friendly environments. This paper aims to identify these gaps and provide a structured roadmap of existing studies to foster research and innovation in various domains related to child-friendly communities.

Methodology

This research utilizes a Grounded Theory approach to gain a comprehensive understanding of creating child-friendly public spaces. The study was conducted in two main stages: first, a systematic review of 227 key sources on child-friendly urban design was carried out, with thematic analysis used to code and categorize the findings. The second stage involved developing a conceptual framework by synthesizing core themes and identifying gaps in Iranian research compared to global trends. To ensure the reliability and validity of the results, the study adopted a methodological triangulation approach, integrating multiple data collection and analysis methods, including systematic literature reviews, discourse analysis, conceptual framing, semi-structured interviews, and academic validation. The systematic review process followed PRISMA guidelines and consisted of two steps: data collection and data extraction. A comprehensive search identified 2,136 articles from major databases such as Google Scholar, Scopus, Sage, and Taylor & Francis, focusing on studies published between 1980 and 2024 to capture the evolution of child-friendly urban discourse. After filtering duplicates and irrelevant studies, 250 high-quality articles were shortlisted, and following in-depth

qualitative analysis, 227 studies were selected for coding and thematic grouping.

Results and discussion

The study mapped research themes by creating two visual diagrams that organized national and international studies on child-friendly spaces, highlighting thematic concentrations and revealing research gaps. A comparative analysis identified deficiencies in key areas such as participatory practices, environmental justice, and the cultural adaptation of child-friendly urban design. Based on these findings, seven key research domains with high potential for development in Iran were proposed, considering the country's socio-cultural, legal, and infrastructural contexts. These domains provide pathways for actionable and impactful studies aimed at enhancing child-friendly urban planning.

Conclusion

Despite the formal adoption of the UNCRC, Iranian children and adolescents remain marginalized in urban planning and design processes. This study emphasizes the need for extensive research to adapt existing frameworks to Iran's unique context. By fostering children's participation in urban decision-making, researchers and policymakers can move closer to creating truly inclusive environments. Until then, efforts will serve more as educational exercises in civic participation than as genuine transformations of urban spaces.

References

1. Akbariyan, N. (2011). Urban spaces in line with children's needs. National Conference on Sustainable Development and Urban Engineering, Isfahan. [In Persian]
2. Amini, F. (2013). Examining urban ecology conservation in the design of green spaces towards creating a child-friendly city. National Conference on Sustainable Architecture and Urban Development. [In Persian]
3. Asplund, E., & Skantzé, A. (2005). Hållbar utveckling i praktiken: möten, gränser, perspektiv/Sustainable Development in Practice—Meetings, Limitations and

- Perspectives.: Stockholm. Institutionen för infrastruktur, KTH.
4. Azarbayjani, M. A.; Tajari, F.; Habibinejad, M. (2011). The relationship between obesity, physical activity, and socioeconomic status in female students in the northern part of Tehran. *Feyz Journal*, 58, 132-138. [In Persian] Retrieved from <http://feyz.kaums.ac.ir/article-1-1164-fa.html>
  5. Behruzfar, F. (2001). Fundamentals of designing open spaces in residential areas in proportion to the physical and psychological conditions of children. Research and Housing Center, Tehran. [In Persian]
  6. Bekhet, A.K.; Zauszniewski, J.A. Methodological Triangulation: An Approach to Understanding Data. *Nurse Res.* 2012, 20, 1–11.
  7. Bridgman, R. (2004). Child-friendly cities: Canadian perspectives. *Children, Youth and Environments*, 14(2), 178-200.
  8. Broberg, A., Salminen, S., & Kyttä, M. (2013). Physical environmental characteristics promoting independent and active transport to children's meaningful places. *Applied Geography*, 38, 43-52.
  9. Chawla, L. (1992). Childhood place attachments Place attachment (pp. 63-86): Springer.
  10. Chawla, L. M., K. (2003). 'Neighbourhood quality in children's eyes'
  11. Dennis, S. F. (2006). Prospects for qualitative GIS at the intersection of youth development and participatory urban planning. *Environment and Planning A*, 38(11), 2039.
  12. Driskell, D. (2002). *Creating Better Cities with Children and Youth: A Manual for Participation*: Earthscan/James & James.
  13. Ebrahimi, H. R.; Saedi Rezvani, N.; Ma'ani, A. (2011). Development of design principles for children's play spaces with an emphasis on the 5 to 12-year-old age group (Case study: Rasht). *Bagh Nazar*, 8(19). [In Persian] Retrieved from https://www.bagh-sj.com/article_718.html
  14. Esmailzadeh Kowaki, A.; Mirshkari, M. A.; Amirnazhad, M. (2013). Evaluation of child-friendly city indicators from the perspective of Islamic architecture and urbanism in the contemporary era. National Conference on Architecture, Urbanism, and Sustainable Development with a focus on Native Architecture to Sustainable Cities, Mashhad, Khaavan Higher Education Institute. [In Persian]
  15. Freeman, C., & Tranter, P. (2011). *Children and their Urban Environment: Changing Worlds*.
  16. Freeman, C., & Vass, E. (2010). Planning, maps, and children's lives: A cautionary tale. *Planning Theory & Practice*, 11(1), 65-88.
  17. Ghaemi, P. (2010). Spaces that stimulate children's creativity. *Urban Planning Journal*, 34. [In Persian]
  18. Ghafari, A. (2008). *Children's landscape: Principles and foundations of landscape design for children*. Master's thesis in Landscape Architecture, Shahid Beheshti University, Tehran. [In Persian]
  19. Ghiasvand, A. (2015). Citizenship education in schools in Tehran; Impacts and consequences. *Welfare and Social Development Planning*, 23. [In Persian]
  20. Golkar, K. (2008). *Urban design policymaker and urban design planner: Operational models for developing tools for guidance and control in Iran*. *Bagh Nazar Journal*, 17(46), 51-66. [In Persian]
  21. Habibi, M. (2010). Formulation of principles and standards for play-oriented cities. Master's thesis in Urban Planning, Islamic Azad University, Qazvin. [In Persian]
  22. Hanaqi, P.; Azadarmaki, M. (2012). Visual perception of the Chizher neighborhood by teenagers of Chizher. *Iranian Islamic City Studies*, 2(7), 87-97. [In Persian]
  23. Hart, R. A. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Innocenti Essay.
  24. Hart, R., & Hart, R. A. (1997). *Children's participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*: Earthscan/James & James.
  25. Heft, H., & Chawla, L. (2006). 12 Children as agents in sustainable development: the ecology of competence Children and their environments: Learning, using and designing spaces (pp. 199).
  26. Heydari, P. (2009). *Urban design for children*. Master's thesis in Urban Design, Shahid Beheshti University, Tehran. [In Persian]

27. Hokmi, N. (2011). A safe city for children. Master's thesis in Urban Planning, Islamic Azad University, Qazvin. [In Persian]
28. Horelli, L. (2007). Constructing a theoretical framework for environmental child-friendliness. *Children, Youth and Environments*, 17(4), 267-292.
29. Imami, Z.; Shahabzadeh, M. (2015). Principles of designing flexible school gardens. International Conference on Civil Engineering, Architecture, and Urban Infrastructure, Tabriz. [In Persian]
30. In P. O. B. Christensen, M (Ed.), *Children in the City: Home, Neighbourhood and Community*. London: Routledge.
31. Jabareen, Y. Building a Conceptual Framework: Philosophy, Definitions, and Procedure. *Int. J. Qual. Methods* 2009, 8, 49-62.
32. Kamel Nia, H.; Haqir, S. (2009). Examining the design patterns of green spaces in child-friendly cities. *Bagh Nazar Journal*, 6(12). [In Persian]
33. Kiani, A.; Esmailzadeh Kowaki, A. (2012). Analysis and planning of a child-friendly city (Case study: Quchan). *Bagh Nazar Journal*, 9(20), 51-62. [In Persian]
34. Kim, M.-H. (2010). Childhood Obesity: Structural Relationships Among Social Environments, Children's Psychological Traits and Behavioral Factors. University of Wisconsin--Madison.
35. Knowles-Yáñez, K. L. (2005). Children's Participation in Planning Processes. *Journal of Planning Literature*, 20(1), 3-14.
36. Kytä, M. (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology*, 24(2), 179-198.
37. Low, S. M., & Altman, I. (1992). *Place attachment*: Springer.
38. Machemer, P. L., Bruch, S. P., & Kuipers, R. (2008). Comparing Rural and Urban Children's Perceptions of an Ideal Community. *Journal of Planning Education and Research*, 28(2), 143-160.
39. Mansouri, A.; Qareh Beigloo, M. (2011). Quality of urban open spaces in interaction with children. *Iranian Islamic City Studies*, 2(6), 63-72. [In Persian]
40. Manzo, L. C., & Perkins, D. D. (2006). Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335-350.
41. Milligan, M. J. (1998). Interactional past and potential: The social construction of place attachment. *Symbolic interaction*, 21(1), 1-33.
42. Mozaffar, F.; Hosseini, B.; Bagheri, M.; Azamati, H. R. (2007). The role of neighborhood open spaces in the growth and creativity of children. *Bagh Nazar Journal*, 4(8). [In Persian]
43. Piran, P. (2005). School Mayors of Iran: Learning Social Participation in an Unfavorable Environment. *Children Youth and Environments*, 15(2), 299-318.
44. Rafian, M.; Karimzadeh, F.; Khosravi, S. (2011). From the idea to the reality of the child-friendly city: A look at London's steps towards achieving the dream of a child-friendly London. *Abadi Journal*, 71. [In Persian]
45. Riggio, E. (2002). Child friendly cities: good governance in the best interests of the child. *Environment and Urbanization*, 14(2), 45-58.
46. Rismanchian, O., & Rismanchian, A. (2007). Children participation in planning processes: the case of Child Friendly City project in post-earthquake Bam, Iran. *Urban Design International*, 12(2), 143-154.
47. Saeedi, S. H.; Shahabzadeh, M. (2017). Formulation of design strategies for recreational and sports centers for adolescents with a focus on enhancing social interactions. The Second International Conference on Civil Engineering, Architecture, and Crisis Management, Tehran. [In Persian]
48. Safavi Moghadam, S. M. (2013). Child-friendly city and children's sense of happiness in Mashhad. The Fifth Conference on Urban Planning and Management. [In Persian]
49. Sancar, F. H., & Severcan, Y. C. (2010). Children's Places: Rural-Urban Comparisons Using Participatory Photography in the Bodrum Peninsula, Turkey. *Journal of Urban Design*, 15(3), 293-324.
50. Schmidt, J. A., Shumow, L., & Kackar, H. (2007). Adolescents' participation in service activities and its impact on academic, behavioral, and civic outcomes. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 127-140.

51. Severcan, Y. C. (2012). Children's attachment to public space in the context of urban regeneration: Effects of children's involvement in planning and design activities. Unpublished 3521629, University of Colorado at Denver, United States -- Colorado.
52. Shahabzadeh, M. (2015). Developing a theoretical framework for youth-friendly public spaces (Case study: Shiraz). Doctoral dissertation, Shahid Beheshti University, Urban Design Department. [In Persian]
53. Shahabzadeh, M. (2015). Using adolescent participation in the process of environmental design (Introducing and testing a method to understand and apply adolescents' criteria in assessing environmental characteristics). *Housing and Rural Environment*, 34(151), 19-34. [In Persian] Retrieved from <http://jhre.ir/article-1-834-fa.html>
54. Shahabzadeh, M. (2015). Using children's and adolescents' drawing arts as a participatory method in designing better environments. *Safa*, 25(1), 47-60. [In Persian]
55. Shi'eh, I. (2007). Preparing cities for children; Case study: Tehran. Tehran: Nashr Shahr. [In Persian]
56. Shokoohi, R., Hanif, N. R., & Dali, M. M. (2012). Children walking to and from school in Tehran: Associations with neighbourhood safety, parental concerns and children's perceptions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 38, 315-323.
57. Simpson, B. (1997). Towards the Participation of Children and Young People in Urban Planning and Design. *Urban Studies*, 34(5-6), 907-925.
58. Stewart, O. (2011). Findings from Research on Active Transportation to School and Implications for Safe Routes to School Programs. *Journal of Planning Literature*, 26(2), 127-150.
59. Sutton, S. E., & Kemp, S. P. (2002). Children as partners in neighborhood placemaking: lessons from intergenerational design charrettes. *Journal of Environmental Psychology*, 22(1), 171-189.
60. Talen, E., & Coffindaffer, M. (1999). The utopianism of children: an empirical study of children's neighborhood design preferences. *Journal of Planning Education and Research*, 18(4), 321.
61. Uhm, J. A. (2008). Walkability as 'freedom': the Ecology of School Journey in Inner City Los Angeles Neighborhoods. University of Southern California.
62. Creswell, J. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*: SAGE Publications, Incorporated.
63. Wridt, P. (2010). A qualitative GIS approach to mapping urban neighborhoods with children to promote physical activity and child-friendly community planning. *Environment and planning. B, Planning & design*, 37(1), 129.
64. Yin, R.K. *Case Study Research: Design and Methods*; Sage: Thousand Oaks, CA, USA, 2009; Volume 5, ISBN 9781412960991.

فصلنامه معماری و محیط پایدار

دوره ۲، شماره ۶، تابستان ۱۴۰۳

<https://sanad.iau.ir/journal/jsae>

شاپا الکترونیکی: ۰۸۹۲-۲۹۸۱

مقاله پژوهشی

چشم اندازهای پژوهشی «آفرینش عرصه های عمومی دوستدار کودک و نوجوان»

مرجان شهابزاده^۱: استادیار، شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۸ صص ۲۲-۱۱ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۴

چکیده

آفرینش جوامع دوستدار کودک یکی از عناصر کلیدی در ساخت شهرهای پایدار و سرزنده محسوب می‌شود. پژوهش‌های موجود در این حوزه عمدتاً بر شناسایی چالش‌ها و موانع موجود و همچنین تقویت مشارکت کودکان در فرآیندهای اجتماعی متمرکز بوده‌اند. با وجود پذیرش پیمان‌نامه بین‌المللی حقوق کودک توسط جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۲، همچنان فاصله قابل توجهی بین شرایط عملی طراحی و برنامه‌ریزی محیط و چارچوب‌های مکان‌های دوستدار کودک مشاهده می‌شود. با توجه به نیاز به گسترش تحقیقات و تخصصی‌تر شدن موضوعات در مقیاس بین‌المللی، مطالعات انجام‌شده در ایران درباره ساخت مکان‌های دوستدار کودک و نوجوان همچنان با خلأهای تحقیقاتی در بسیاری از حوزه‌ها مواجه است. مرور دقیق منابع، ساختاردهی به مطالعات پیشین، تعیین اولویت‌های پژوهشی، و شناسایی خلأهای موجود در بستر جامعه ایرانی می‌تواند به کاهش سردرگمی پژوهشگران و جلوگیری از تکرار مطالعات گذشته کمک کند. این مقاله با هدف ارائه خطوط کلی برای تحقیقات آتی و بررسی زمینه‌ها و موضوعات مرتبط با ساخت عرصه‌های عمومی دوستدار کودک و نوجوان تدوین شده است. روش تحقیق این پژوهش کیفی بوده و از روش تئوری زمینه‌ای برای کدگذاری، دسته‌بندی و تحلیل حوزه‌های تحقیقاتی کلان و خرد بهره گرفته شده است. همچنین، از روش مثلث‌سازی برای اعتباربخشی به نتایج پژوهش استفاده شده است. در این پژوهش، ۲۲۷ منبع برجسته پیشین در زمینه طراحی عرصه‌های عمومی دوستدار کودک شناسایی و با استفاده از تحلیل مضمون کدگذاری شده‌اند. دستاوردهای اصلی این پژوهش عبارت‌اند از: ارائه دو نمودار که به حوزه‌بندی موضوعات و پژوهش‌های موجود پرداخته و شناسایی خلأهای تحقیقاتی را در مقایسه با ادبیات جهانی ممکن می‌سازد. معرفی هفت موضوع کلیدی که توسعه آن‌ها با توجه به شرایط بومی ایران امکان‌پذیرتر به نظر می‌رسد.

واژه‌های کلیدی: چشم‌اندازهای پژوهشی، عرصه عمومی دوستدار کودک و نوجوان، مشارکت، طراحی محیط ساخته‌شده

استناد: شهابزاده، مرجان (۱۴۰۳). چشم اندازهای پژوهشی «آفرینش عرصه های عمومی دوستدار کودک و نوجوان»، فصلنامه معماری و

محیط پایدار، ۲(۶)، ۱-۲۰.

^۱ نویسنده مسئول: مرجان شهابزاده، پست الکترونیکی: ma.shahabzadeh@yahoo.com

مقدمه

عرصه عمومی دوستدار کودک یک محصول اجتماعی از ساختارهای محلی است. شامل شبکه‌ای از مکان‌ها با فعالیت‌های معنی دار که در آن پیر و جوان می‌تواند به آن احساس تعلق نمایند. کودکان در محیط دوستدار کودک از حقوق، سلامت، رفاه و امنیت نسبتاً مطلوبی برخوردار هستند. در این محیط روش‌هایی به منظور مشارکت هر چه بیشتر کودکان در برنامه ریزی و طراحی محیط زندگی‌شان با استفاده از برنامه‌های خلاقانه آموزش داده می‌شود. نظریه مکان دوستدار کودک بر اساس ایده یا مدل استاندارد خاصی به وجود نیامده است بلکه محیط دوستدار کودک چارچوبی است که به هر جامعه‌ای کمک می‌کند تا در تمام جنبه‌های محیطی دولتی و خدماتی به مطلوبیت مورد نظر کودکان نزدیک‌تر شود (riggio, 2002: 45). عرصه‌های عمومی محیط دوستدار کودک و نوجوان می‌بایستی مکان‌هایی باشند که در آن کودکان و نوجوانان اجتماعی شده و نیز از امکان مشاهده و یادگیری درباره کارکردهای اجتماعی برخوردار گردند و بتوانند در ساختارهای فرهنگی و محیطی جامعه‌شان سهمی داشته باشند.

کودکان و نوجوانان به عنوان شهروند علی‌رغم سهم بزرگ آن‌ها از جمعیت شهری و گروهی که در حال و آینده تأثیر فزاینده‌ای از تصمیمات تحولات کالبدی شهر می‌پذیرند (Talen & Coffindaffer, 1999: 321)، متأسفانه مخاطب برنامه ریزی و طراحی در عرصه عمومی قرار نگرفته‌اند (Knowles-Yánez, 2005; Bridgeman, 2004) و تنها معماران در فضاهای بسته، مدرسه و فضاهای بازی نیازهای آنان را مدنظر قرار دادند و موجبات جدایی فضایی آن‌ها از عرصه عمومی و شرایط محدود شدن تجربه آن‌ها از زندگی اجتماعی فراهم آمده است. متأسفانه تعامل کودکان و نوجوانان با محیط‌های شهری محدود به پارک‌ها و فضاهای جزیره ماندنی شده است.

مطالعات بسیاری در مقیاس بین‌المللی و جوامع محلی بر مطالعات آفرینش عرصه‌های عمومی دوستدار کودک و نوجوان به عنوان مسئله اجتماعی و محیطی در حوزه مطالعات محیط‌های دوستدار کودک و نوجوان تمرکز دارد و این حوزه دانشی در آفرینش جوامع دوستدار کودک در حال حاضر به سرعت در حوزه‌های مختلف در حال گسترش است. این مطالعات بیشتر با روش کیفی در کشورهای مختلف انجام شده و ماهیتاً نتایج و روش‌های آن وابسته به زمینه مطالعاتی آن‌ها است؛ بنابراین می‌توان گفت مطالعات محیط‌های دوستدار کودک و نوجوان به دلیل وابستگی به زمینه، متکی به پژوهش‌ها و تلاش‌های انجام یافته در همان کشور است. نگاهی به مطالعات انجام یافته در ایران و سازمان‌دهی آن‌ها، نشان دهنده خلأهای تحقیقاتی بسیاری در این حوزه است. هدف این مقاله یافتن این خلأها و ترسیم نقشه کلی از مطالعات موجود است که کمک شایان توجهی به گسترش تحقیقات و رشد آن در حوزه‌های مختلف خواهد بود. این مقاله از سه بخش تشکیل شده است. بخش اول به ساختار بخشی محتوایی پژوهش‌های حاضر با ابزار نقشه ادبیات تحقیق پرداخته است. این بخش با ذکر منطق ساختار نقشه هر یک از حیطه موضوعات مشخص شده و ادبیات مرتبط با آن‌ها و افراد کلیدی در زمینه این تحقیقات معرفی نموده است. در بخش دوم با رسم نقشه مشابه تحقیقات جهانی در حوزه پژوهش تحقیقات موجود در حوزه که مرتبط با کشور ما انجام شده ساختار بندی گردیده است و خلأهای تحقیقاتی موجود به وسیله نقشه به تصویر در آمده است. در آخر از مجموع مباحث بخش سوم به ترسیم چشم‌اندازهایی برای آینده ساخت شهر دوستدار کودکان و نوجوان پرداخته و زمینه‌های مطالعاتی امکان‌پذیر این تحقیقات در ایران پررنگ‌تر می‌نماید. این مقاله در پی پاسخ به این سؤال است که در حوزه آفرینش عرصه‌های عمومی دوستدار کودک چه خلأهای تحقیقاتی در حال حاضر چه حوزه‌ها و موضوعات پژوهشی برای آینده وجود دارد؟ پاسخ به این سؤال پژوهشگران را از تکرار تجربه‌های پیشین باز داشته و به آن‌ها کمک می‌کند تا برای تدقیق موضوع تحقیقی خود در حوزه مورد نظر و مرور ادبیات مرتبط با سهولت اقدام نمایند و همچنین موضوعات جدید قابل توسعه را شناسایی نمایند.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

یکی از فواید بررسی طولی کشف بارقه‌های اولیه موضوع تحقیق و یافتن ریشه‌های تحول و حتی پیش بینی سمت و سوی این جریان‌ها است که جهت دهنده مفیدی برای تدقیق موضوع در حوزه پژوهش و کمک به انتخاب موضوعات تازه یا توسعه دانش به دست آمده بشمار می‌رود (Creswell, 2009). (بررسی طولی ادبیات موجود از سال ۱۸۸۰ تا کنون تقریباً در هر دهه می‌توانیم شاهد الگویی برای مطالعات و تلاش‌های عملی و تحولات جدید در حوزه تحقیق باشیم. در جدول (۱) این تحولات صورت بندی شده‌اند. چنانچه در جدول مشخص است تمرکز اصلی در دوره‌های اولیه بر نیازهای کودکان در زمینه بهداشت، رفاه و سلامت کودکان بوده است و با گذشت زمان در دوره‌های میانی از ۱۹۶۰ شاهد توجه به جنبه‌های روحی علاوه بر نیازهای جسمی کودکان همراه با توسعه این موضوع در رشته‌های مختلفی علمی هستیم. با تصویب کنوانسیون حقوق کودکان در دهه ۹۰، تلاش‌های موجود در این حوزه جنبه حقوقی یافته و مشارکت و حق شهروندی کودکان و نوجوانان در حوزه عمومی در مقیاس حکومت محلی به صورت رسمی دیده می‌شود. تحولات در این زمینه به سمت بیشتر شدن سهم کودکان و نوجوانان

در عرصه‌های مشارکتی و ابعاد رویه‌ای طراحی محیط همراه با حضور پر رنگ نوجوانان و کودکان در فضا با مطالعات تحرک آزادانه آن‌ها در عرصه عمومی معطوف خواهد گردید .

جدول ۱. بررسی طولی متون موجود در پیشینه تحقیق

1880- 1900	1900- 1940	1940- 1960	1960- 1970	1970- 1980	1980- 1990	1990- 2000	2000- 2015
<ul style="list-style-type: none"> تمرکز مطالعات بر کار ، تحصیلات مسکن و رفاه کودکان <p>(F. W. Association, ۱۸۸۱; County, ۱۹۰۰; Mclean, ۱۸۸۸; Rowan, ۱۸۸۰; Townsend, ۱۸۹۶)</p> <ul style="list-style-type: none"> توسعه پارک و فضاهای بازی <p>(American, ۱۸۸۸; Eliot, ۱۸۸۳; Managers & Commissioners, ۱۹۰۰; Parks, ۱۸۸۸; Zueblin, ۱۸۸۸)</p>	<ul style="list-style-type: none"> توجه به شرایط سلامت و بهداشت کودکان مانند چاقی و لاغری مفرد در کودکان <p>(A. C. H. Association, ۱۹۳۱; McNeill, ۱۹۳۱; Nelson & Scheer, ۱۹۳۱)</p>	<ul style="list-style-type: none"> رفتار کودکان در ارتباط با شرایط اجتماعی - اقتصادی مورد پژوهش قرار گرفت . <p>(Bernard, ۱۹۳۹; MacDonald, McGuire, & Havighurst, ۱۹۴۹)</p>	<ul style="list-style-type: none"> توجه به رشد اجتماعی و رفتاری کودکان شامل یادگیری ، فرایند های بیولوژیکی <p>(Bronfenbrenner, ۱۹۶۱a, ۱۹۶۱b, ۱۹۶۱c; Elder Jr, ۱۹۹۴; Schaefer, ۱۹۶۶)</p>	<ul style="list-style-type: none"> شروع اجرای پروژه بزرگ شدن در شهر های یونسکو توسط کوین لینچ توسعه ایده مشارکت کودکان در طراحی و برنامه ریزی شهر ها این پروژه موجب توسعه دانش ادر حوزه ارتباط کودک و محیط های شهری گردید <p>http://www.unesco.org/most/guio/guichistframes.htm</p> <ul style="list-style-type: none"> مطرح شدن موضوع کودک و محیط به عنوان دانشی مشکل از رشته های مختلف <p>(Aldrich, ۱۹۷۴; Martin, ۱۹۷۶; Woolcock & Steele, ۲۰۰۸)</p>	<ul style="list-style-type: none"> تصویب کنوانسیون حقوق کودکان و قانونی شدن فرایند مشارکت آنها و بر آوردن نیازهای آنان ۱۹۸۹ توجه به محیط فیزیکی و تاثیر اجتماعی و ذهنی آن بر رشد کودکان <p>(Berg & Medrich, ۱۹۸۰; Eccles & Midgley, ۱۹۸۸; Gottfried, ۱۹۸۴; Matthews, ۱۹۸۰; Slaughter & Epps, ۱۹۸۷)</p>	<ul style="list-style-type: none"> توجه به رابطه محیط فیزیکی و سلامت کودکان بویژه دوچرخه سواری و پیاده روی و فعالیت بدنی (Corti, Donovan, & Holman, ۱۹۹۶; DiGuiseppe, Roberts, & Li, ۱۹۹۶; Dora, ۱۹۹۹; L. D. Frank & Pivo, ۱۹۹۴) اجلاس زمین و دستور کار ۲۱: ۱۹۹۲ اجلاس شهر ، حقوق کودکان و اسکان بشر در استانبول ۱۹۹۶ شروع پروژه MOST در ۱۹۹۴ برنامه مدیریت دگرگونی های اجتماعی با مأموریت ارتقا و توسعه و استفاده از دانش علوم اجتماعی برای کمک به درک بیشتر و مدیریت تغییرات اجتماعی با هدف عدالت و توسعه پایدار طرح شهرهای دوستدار کودک (CFCI) توسط صندوق کودکان سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۶ در کنفرانس سازمان ملل متحد در راه اندازی شد 	<ul style="list-style-type: none"> توسعه روشهای مشارکتی کودکان در فرایند برنامه ریزی و طراحی فضا بویژه در پروژه شهر دوستدار کودک و حکومت های محلی توجه به پیامدها ، راهکارها و تاثیرات مشارکت کودکان در اداره و برنامه ریزی حکومت های محلی (Driskell, ۲۰۰۲; K. I. Frank, ۲۰۰۶; Horelli, ۲۰۰۷; Knowles-Yáñez, ۲۰۰۵; Wilks, ۲۰۱۰) برگزاری همایش ارزیابی پروژه های مشارکتی توسط یونسکو در اسلو ۲۰۰۰ پژوهش در رابطه سلامت و پراکندگی زیست گاه ها (Burchell & Mukherji, ۲۰۰۳; Frumkin, ۲۰۰۲; Sturm & Cohen, ۲۰۰۴)

مواد و روش تحقیق

برای به دست آوردن بینشی عمیق درباره «آفرینش عرصه های عمومی دوستدار کودک و نوجوان» و ارائه پاسخی جامع به اهداف تحقیق ، تحلیل مفهومی بر اساس نظریه زمینه‌ای انجام شده است . فرآیند تحقیق در دو گام انجام شد .

گام اول: شناسایی و دسته‌بندی جدیدترین منابع علمی مرتبط با «آفرینش عرصه های عمومی دوستدار کودک و نوجوان»

گام دوم: توسعه و ترکیب یک چارچوب مفهومی برای هماهنگ کردن موضوعات اساسی و خلاء های تحقیقاتی در ایران

در نتیجه، این مطالعه بر استراتژی‌های روش‌شناسی کیفی برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها تکیه کرد که برای موضوعات تحقیقاتی جدید مناسب است (Yin, R.K, ۲۰۰۹) . به منظور اعتبار بخشی به نتایج در این تحقیق از رویکرد مثلث‌سازی استفاده شد که شامل دو یا چند روش برای بررسی موضوع پژوهش است. مثلث‌سازی روش‌شناختی یک تکنیک ترجیحی و قدرتمند محسوب می‌شود که در تأیید یافته‌ها، اطمینان از دقت آن‌ها، گردآوری داده‌های جامع‌تر، افزایش اعتبار، و درک عمیق‌تر از پدیده‌های مورد مطالعه ارزشمند است (Bekhet, 2012). هدف اصلی این بود که پدیده مورد بررسی از دیدگاه‌های مختلف درک شود. روش‌های مثلث‌سازی مورد استفاده در این مطالعه:

- مرور سیستماتیک ادبیات.

- تحلیل گفتمان و چارچوب‌بندی.

- مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته

- اعتبارسنجی علمی

این ترکیب روش‌ها به محقق کمک کرد تا موضوع را از جنبه‌های مختلف بررسی کرده و درک جامع‌تری از آن به دست آورند. با توجه به اینکه موضوع تحقیق میان‌رشته‌ای (نمودار ۱) است، مرور سیستماتیک ادبیات یک پایه اساسی برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها به منظور

¹ Grounded Theory

شناسایی و دسته‌بندی منابع مرتبط فراهم می‌کند. این فرآیند با استفاده از یک تکنیک از پیش تعریف‌شده و استاندارد انجام شد. رویکرد محقق بر اساس راهنمای پریزما انتخاب شد. این رویکرد شامل دو مرحله اصلی بود:

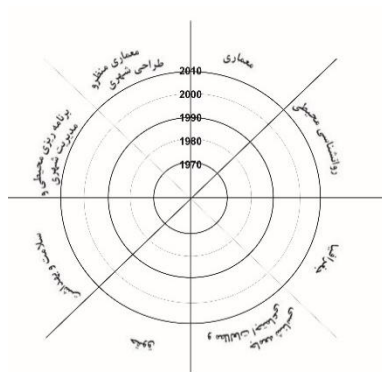
- جمع‌آوری داده‌ها (شامل استراتژی جستجو و بررسی اسناد).
- استخراج و دسته‌بندی داده‌ها.

جستجوی ادبیات و منابع مرتبط: برای شناسایی حداکثری مقالات مرتبط با موضوع، یک پروتکل جستجوی جامع به کار گرفته شد. برای این منظور، از چندین پایگاه داده کتابشناختی پیشرو در حوزه‌های مختلف استفاده شد، از جمله: گوگل اسکالر اسکاپوس سیج و تیپور، شبکه علمی...^۲

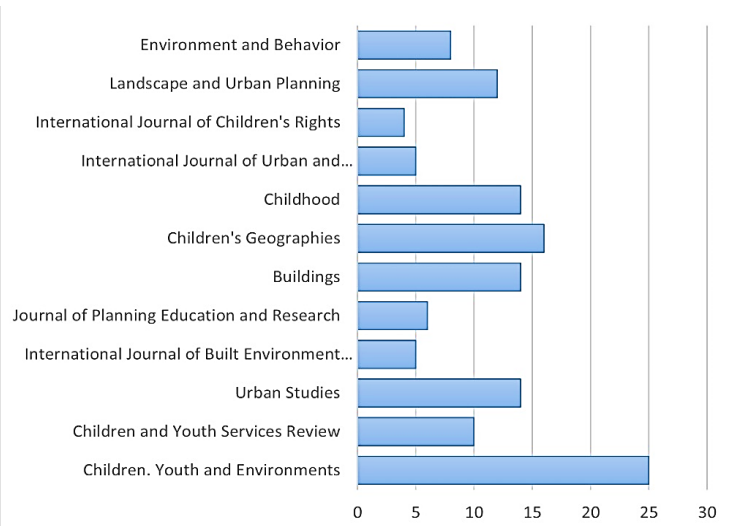
تعیین کلیدواژه‌ها: پس از انتخاب منابع، گام بعدی تعریف کلیدواژه‌ها برای جستجو در پایگاه داده‌ها بود. از چندین مترادف و مفاهیم مرتبط به عنوان عبارات جستجو استفاده شد.

تعیین محدودیت زمانی جستجو: جستجو به بازه زمانی ۱۹۸۰ تا ۲۰۲۴ محدود شد، زیرا اولین منابع و بارقه‌های توجه به حقوق کودکان به ویژه در فضای عمومی، در دهه ۸۰ شکل گرفت و تا حال ادامه دارد.

نتایج جستجوی اولیه: جستجوهای اولیه که در آگوست ۲۰۱۲ انجام شدند، در مجموع ۲۱۳۶ مقاله را شامل شدند (شامل مقالات تکراری). فرآیند فیلتر کردن مقالات با حذف موارد تکراری و بازبینی دقیق عنوان‌ها، خواندن چکیده‌ها و بررسی کلمات کلیدی مقالات انجام شد. در نهایت: ۲۵۰ مقاله مرتبط و با کیفیت بالا که موضوع را پوشش می‌دادند، انتخاب شدند. کیفیت مقالات بر اساس دامنه مناسب، جامعیت، دقت، اختصار، و ارزیابی مؤثر و ترکیب مطالب تعیین شد.

نمودار ۱- معرفی رشته‌های مرتبط با موضوع و با هدف شناسایی و جمع‌آوری منابع بین رشته‌ای

نمودار ۲- تعداد مقالات مرتبط شناسایی شده در مجلات پر تکرار انگلیسی زبان

مطالعه عمیق و تحلیل کیفی: در نهایت، ۲۱۰ مقاله واجد شرایط تحت مطالعه عمیق کیفی برای شناسایی خلاءهای تحقیقی مورد توجه قرار گرفتند. لازم به ذکر است که چکیده‌های بسیاری از مقالات بررسی شدند؛ با این حال، این مطالعه تنها از مقالات انگلیسی‌زبان و فارسی موجود استفاده کرد.

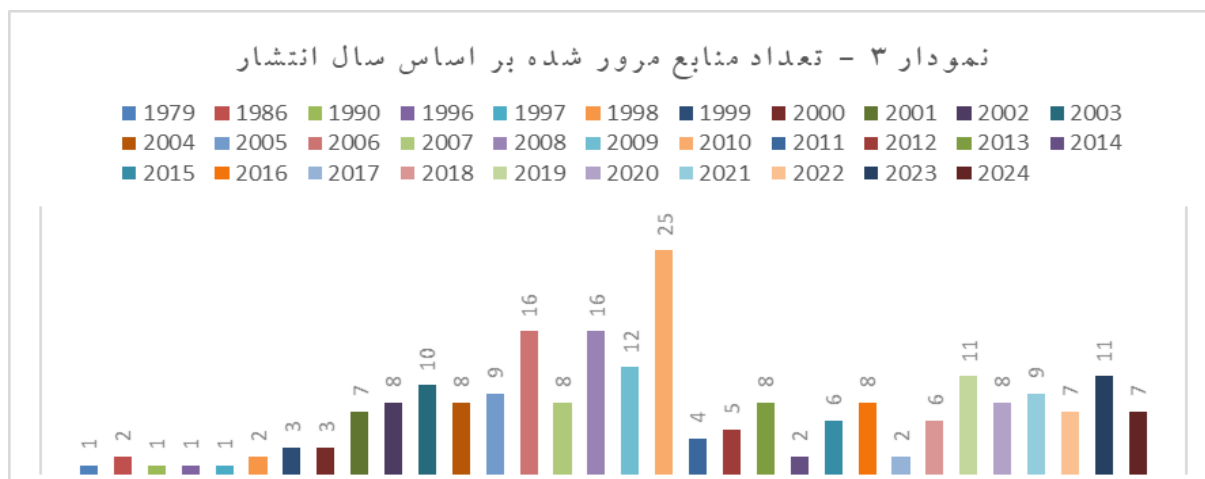
جستجوی تکمیلی: یک جستجوی تکمیلی به منظور به روز آوری آخرین تحقیقات با استفاده گوگل اسکالر برای شناسایی منابع منتشر شده پس از جستجوی اولیه انجام شد و ۱۴ مقاله دیگر شناسایی شد. علاوه بر این، از روش گلوله برفی (بررسی منابع مقالات مرور شده) برای شناسایی مطالعات مرتبط دیگر استفاده شد که منجر به یافتن سه مطالعه دیگر شد.

¹ PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta- Analysis)

² Google Scholar، Web of Science، Scopus، MDPI، ScienceDirect، Springer، SAGE Publications، Taylor and Francis و IEEE Xplore

³ Snowballing

نتیجه نهایی: در مجموع، ۲۲۷ مطالعه که در بازه تحقیق منتشر شده و شامل ۱۷ حوزه موضوعی و ۶۲ مجله بودند، شناسایی شدند.

استخراج داده‌ها از ادبیات موجود با استفاده از تحلیل کیفی انجام شد تا دسته‌بندی‌های موضوعی با انسجام مشخص شناسایی شده و از طریق استنتاج داده‌ها گروه‌بندی شوند. این تحلیل کیفی شامل:

- مطالعه دقیق و بازخوانی مکرر منابع،
  - تجزیه و تحلیل متون،
  - شناسایی و نام‌گذاری مفاهیم،
  - دسته‌بندی و ترکیب مؤلفه‌ها در یک چارچوب منطقی است (Jabareen, 2009)
- فاز اول: استخراج مفاهیم و شناسایی مؤلفه‌های اصلی
در مرحله اول، مؤلفه‌های اصلی به عنوان موضوعات کلان^۱ با اهمیت بالا شناسایی شدند. برای شناسایی این مؤلفه‌ها:
- از دانش عملی استفاده شد،
  - مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با پژوهشگران حوزه تحقیق انجام شد،
  - و همچنین بررسی منابع خاکستری از گزارش‌های سیاست‌گذاری دولت‌ها و راهنماهای طراحی موجود استفاده شد.
- فاز دوم: کدنویسی و شناسایی زیرمؤلفه‌ها
در این مرحله، زیرمؤلفه‌های مختلف به عنوان موضوعات خرد^۲ با اهمیت بالا شناسایی شدند. برای این کار:
- یک پایگاه داده در نرم‌افزار اکسل ایجاد شد که در آن مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های شناسایی شده از ادبیات ثبت شدند.
  - در این پایگاه داده، شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود بین ادبیات و داده‌های عملی به طور مداوم مقایسه شدند.
- روش کدنویسی و بهبود دسته‌بندی: این رویکرد شامل چندین مرحله کدنویسی بود که پس از هر مرحله، بحث‌هایی برای منطقی‌سازی دسته‌بندی‌ها انجام می‌شد. نتیجه این فرآیند، ایجاد چارچوبی جامع و قابل‌فهم بود.

حوزه بندی مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

ادبیات نظری آفرینش جوامع دوستدار کودک به دو بدنه از تحقیقات مرتبط می‌گردد، اول تئوری‌ها و نظریات پیرامون محیط خوب برای کودکان و دوم تئوری‌ها که به بیان و تشریح چگونگی تجربه و تعامل کودکان و نوجوانان با محیط منجر شده است. تئوری‌های مختلفی در این رابطه وجود دارد که اصلی‌ترین آن‌ها تلاش‌ها و نظریات پیازه و مطالعات راپاپورت در رابطه با تأثیر محیط ساخته شده بر کودکان است؛ اما نظریات پیرامون ساخت محیط خوب برای کودکان و نوجوانان بیشتر بر تلاش‌های استوار است که یونیسف در طی سال‌های گذشته در

^۱ Macro Themes

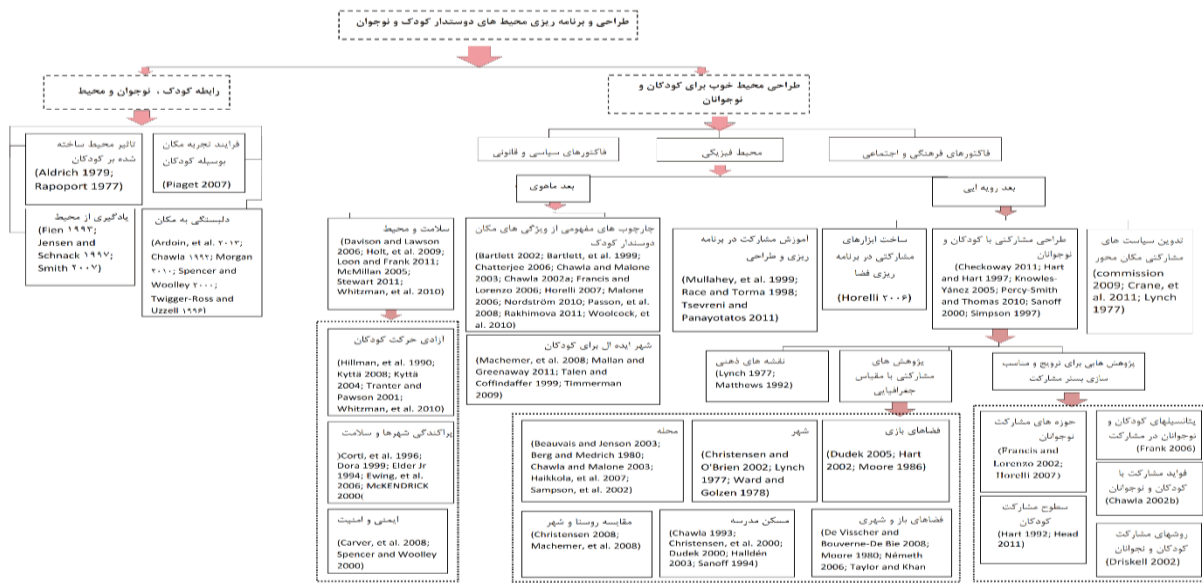
^۲ Micro Themes

کشورهای در حال توسعه انجام داده و به ابعادی از محیط اشاره کرده که فارغ از زمان و مکان خاص می‌باشند. این تلاش‌های دارای دو بعد رویه‌ای و ماهوی است. نمودار (۴)، حوزه بندی‌های کلان و خرد پیشنهادی محقق را نشان می‌دهد.

الف - بعد ماهوی: موضوعاتی مرتبط با محتوای محیط ساخته شده، کیفیات و چگونگی کارکرد آن، میزان استطاعت محیط برای پذیرش فعالیت‌های گوناگون و تجربه‌های زیباشناختی محیط برای کودکان و نوجوانان اشاره دارد. به طور کلی این موضوعات را می‌توان در سه گروه زیر دسته بندی نمود این موضوعات دارای چشم اندازهای روشنی در تحقیقات آتی هستند که با رویکردهای مختلف زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی تا کنون مورد توجه قرار گرفته‌اند.

ب - بعد رویه‌ای: در بعد رویه‌ای عمل طراحی و برنامه ریزی با مشارکت دیدگاه کودکان و حضور آن‌ها در فرایندهایی منجر به طراحی و برنامه ریزی محیط اشاره دارد که توسط حکومت‌های محلی قابل حصول هستند. زمینه تحقق این نوع مشارکت با تحقیقات که در این قسمت اشاره شده امکان پذیر گشته و در آینده نیز عرصه وسیعی برای پژوهش‌های آتی خواهد داشت.

ج - رابطه کودک و محیط موضوعات مرتبط با حوزه رابطه کودک و محیط حدوداً از ۱۹۷۰ شروع شده و سابقه بیشتری نسبت به حوزه‌های پیشین دارند؛ اما موضوع دل‌بستگی به مکان در این حوزه موضوعی است که به نظر در آینده قابلیت توسعه نظری بیشتری نسبت به موضوعات اشاره شده در نمودار است. (Severcan, 2012).

نمودار ۴. مطالعات برجسته در حوزه و برنامه ریزی و طراحی محیط دوستدار کودکان و نوجوان. مأخذ (رساله نویسنده)

مرور متون مرتبط با موضوع در ایران

بدلیل سهولت مقایسه مطالعات انجام یافته و یافتن خلا‌های تحقیقاتی، مرور متون در ایران نیز در دو بخش مورد بررسی قرار گرفته است. بخش اول متون مرتبط با، طراحی و برنامه ریزی محیط دوستدار کودک و نوجوان و بخش دوم به متونی اشاره میکند که با هدف ارائه ضوابط طراحی محیط برای کودکان و نوجوانان با مقیاس‌های مختلف فضایی انجام یافته‌اند. نمودار ۵ نشان می‌دهد که در بخش اول در بعد ماهوی و بعد رویه‌ای مطالعات بسیار محدودی در مقایسه با مطالعات سایر کشورها وجود دارد و بسیاری از موضوعات در این حوزه چنانچه در مقایسه نمودار ایران نمودار (۵) و نمودار (۴) دیده می‌شود؛ خالی مانده‌اند؛ اما با وجود محدود تحقیقات موجود در این بخش می‌توان به ۵ پژوهش برجسته اشاره کرد. (بهرروز فر، ۱۳۸۰؛ کامل نیا، ۱۳۸۸؛ کیانی، ۱۳۹۱؛ شهاب زاده؛ ۱۳۹۴)

(Kytta, 2004) این تحقیقات به این دلیل در حوزه مطالعات محیط دوستدار کودکان قرار گرفته‌اند که بر به وجود آوردن بستر حضور فیزیکی کودکان در عرصه عمومی و آزادی تحرک در به دست آوردن اطلاعات از محیط تاکید دارند مواردی که در پیمان نامه حقوق کودکان بر آن‌ها تاکید شده است.

آموزش مشارکت باهدف ساخت شهر دوستدار کودک

در این دیدگاه «برنامه ریزی با کودکان» تنها باهدف تغییر محیط فیزیکی و طراحی محیط برای آنان نیست بلکه تمرکز اصلی در فرایند مشارکت بر آموزش فرهنگ جامعه و نقش کودکان و نوجوانان در ارتباط با آن است. تعداد زیادی از نمونه‌ها در این سنت تحقیقی ادعا می‌کنند که مشارکت کودکان مزایای متنوع برای کودکان از جمله افزایش اعتماد به نفس امید بیشتر برای زندگی آینده و آماده کردن آنان به عنوان شهروندان فعال خواهد داشت. نمونه این فعالیت‌ها سال ۲۰۰۱ در مریلند انجام شده است در این برنامه از دانش آموزان دبیرستانی خواسته شد که درباره توسعه هوشمند شهر مانند، توسعه دهندگان، پیمانکاران و رهبران جامعه محلی، بحث کرده و راه حل‌هایی پیشنهاد دهند. (Schmidt, 2007) تلاش‌های زیادی پیرامون این موضوع برای وارد کردن درس‌ها و تمریناتی مرتبط با آموزش‌های شهروندی و شهرسازی به کودکان در مدارس وجود دارد که در فرایند آموزش از روش آموزش محیطی و یا آموزش تجربی بهره‌گیری می‌گردد. در طرح شهردار مدرسه ایران نیز تلاش‌های مشابهی انجام شده است. (غیاثوند، ۱۳۹۴) این تحقیقات برای شهروند آینده تنها وجه آموزشی خواهند داشت.

ساختن شهر ایده آل برای کودکان و نوجوانان

هدف این پژوهش‌ها، شناسایی عناصر جامعه ایده آل کودکان و درک تفاوت‌های موجود بین ایده آل‌های کودکان با ویژگی‌های فرهنگی متنوع است. در این تحقیقات از کودکان خواسته می‌شود که مدلی از جامعه آرمانی خود ترسیم یا تعریف کرده و ویژگی‌های آن را ذکر نمایند و بدین طریق در شکل‌گیری جامعه آینده خود به طور غیرمستقیم مشارکت نمایند. (Machemer & Bruch, 2008). به نظر می‌رسد که با توجه به امکانات پژوهشی موجود و نبود بسترهای تحقق مشارکت مستقیم این روش پژوهشی که مبنا آن استفاده از دیدگاه کودکان در طراحی است در ایران نسبت به طرح‌های تحقیقی که از مشارکت مستقیم عملی تر می‌نماید.

تدوین راهکارهایی برای فراهم کردن بستر مشارکت کودکان در فرایند طراحی، برنامه ریزی محیط :

جامعه پایدار باید برای رشد اجتماعی و فردی افراد جوان از کودکی برنامه ریزی نماید این هدف می‌تواند از طریق فراهم نمودن فرصت‌هایی مشارکت و بخشیدن توانایی تأثیرگذاری، محقق گردد. ادبیات مربوط به مشارکت کودکان نشان می‌دهد که کودکان و نوجوانان اگر فرصت برای مشارکت و حقی برای بیان داشته باشند، برای آینده خود اهمیت زیادی قائل هستند (Horelli, 2007; Hart, 1997).

نقشه‌های ذهنی: روش مشارکتی غیرمستقیم

برنامه ریزان به طور فزاینده‌ای از روش نقشه‌های ذهنی به عنوان ابزاری برای مشاوره و همفکری با کودکان و یک روش مشارکت دادن استفاده کرده‌اند. دو چالش اساسی در این بحث یکی زمان بر بودن این تکنیک در حوزه مطالعات است که انجام آن را مقرون به صرفه نشان نمی‌دهد.

دوم اینکه چگونه برنامه ریزان می‌توانند فضایی مناسب برای کودکان ایجاد کنند هنگامی که ایجاد این فضاها شدیداً تحت تأثیر عوامل اجتماعی سن و جنس، تعداد کودکان در خانواده، محیط زندگی شهری و روستایی و سایر عامل‌ها است (Freeman & Vass, 2010).

روش‌های مشارکتی مستقیم :

ارزیابی محیط به وسیله کودکان با ابزارهایی مانند مصاحبه، تشکیل گروه‌های کار کودکان برای نظارت بر محیط، تشکیل گروه‌های تصمیم‌گیری کودکان برای شرکت در جلسات تصمیم‌گیری و بسیاری از روش‌های دیگر که بیشتر با اتکا حکومت‌های محلی بر کلپ جوانان و همراهی مدارس اجرا می‌گردد (Sancar & Severcan, 2010). دیوید دریسکل شرح استفاده از روش‌های مشارکتی را در عمل به تفصیل در کتاب خود آورده است (Driskell, 2002). در کشور ما عدم وجود ساختارهای مشارکتی برای گروه‌های مختلف جامعه در شکل دهی به محیط موضوع مشارکت و ضرورت آن را موضوعی دور از ذهن ساخته است. علاوه بر این در جامعه دانشگاهی نیز هنوز پژوهش‌های لازم برای ساخت ابزارهای مشارکتی به سختی یافت می‌شود و در حد بیان مبانی نظری باقیمانده است. (حیبی، ۱۳۸۴) با داشتن چنین زیر ساخت‌هایی در عمل و در حیطه پژوهش می‌توان گفت راه دشواری تا تحقق واقعی مشارکت در پیش است و آنچه در حال انجام با استفاده از تکنیک‌های

یاد شده را دارد بیشتر آزمون و خطا و در مرحله اولیه تحقیقات است در این راستا از تحقیقاتی که با کمک یونیسیف در ایران پس از زلزله بم انجام گرفته است. (ریسمانچیان، ۲۰۰۷ و کامل نیا، ۱۳۸۸)

ساخت ابزارهای مشارکتی در برنامه ریزی فضا

مشارکت کودکان و نوجوانان دارای دو بعد رسمی و غیررسمی تعریف می‌شود. مشارکت غیررسمی شامل آزادی تحرک در اکتشاف محیط‌های طبیعی و ساخته شده است، مشاهده و ایفای نقش در اماکن عمومی است. از طریق مشارکت غیررسمی در نهادهای تصمیم‌گیری محلی مانند شورای محله یا شهرداری منطقه، کودکان شروع به درک مسائل مورد بحث در عرصه رسمی برنامه ریزی محیط زیست، از قبیل جریان ترافیک، فضای سبز، امنیت و ایمنی می‌نمایند. این مشارکت در آینده به فرایندهای رسمی تصمیم‌گیری در جامعه کمک می‌کند (۱۹۹-Heft & Chawla, 2006). در این عرصه برخی از پژوهش‌ها به توسعه و استفاده از شبکه‌های مجازی و نرم افزارهای اطلاعات جغرافیایی به عنوان ابزار مشارکت پرداخته‌اند. این دست پژوهش‌های مشارکتی در محیط مجازی از طریق شبکه انجام می‌گیرد (Dennis, 2006)؛ Wridt 2010) این موضوع فرصتی برای پژوهشگران جوان برای ساخت ابزارهای مشابه خواهد بود.

پیشنهاد سیاست‌های مشارکتی مکان محور در نظام برنامه ریزی و طراحی محیط

بر اساس دیدگاه نوین طراحی شهری، محیط‌های شهری بر سه پایه چارچوب برنامه ریزی راهبردی، فرایندهای تصمیم‌سازی دموکراتیک و کیفیت گرا امکان پذیر می‌گردد (گلکار، ۱۳۸۷: ۵۸). در مقیاس کلان‌شهر طراحی شهری سیاست گذار به ویژه در دولت‌های محلی برای تحقق نیاز به تهیه اصول و رهنمودهایی دارد که مشارکت گروه‌های مختلف به ویژه کودکان و نوجوانان در فرایند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری دیده شده باشد چرا که این گروه دارای نیازهای ویژه و دیدگاه‌های خاص نسبت به مکان هستند. فریمن در بخشی از کتاب خود مطالعه جامعی از این اصول که توسط نهادهای بین‌المللی مانند یونیسیف ۲۰۰۶، حکومت‌های محلی در شهرهایی مانند ملبورن و جریان‌ها مانند نوشهر گرایبی اشاره می‌نماید (Freeman & Tranter, 2011: 206) این دست از پژوهش‌ها برای تدوین اصول و سیاست‌های مشارکتی در حکومت‌های محلی با توجه به جریان تمرکززدایی از قدرت‌های مرکزی بسیار دیده می‌شود. در کشور ما با توجه به روند توجه به طراحی شهری و عوض شدن سازوکار تحقق‌پذیری در زمان حاضر توجه به این پژوهش‌ها چشم‌اندازهای روشنی از شهرسازی مردم سالار را ترسیم خواهد نمود.

دل‌بستگی به مکان

دل‌بستگی به مکان به عنوان سنت تحقیقی در روانشناسی محیطی از دهه هفتاد میلادی آغاز شده است. واژه دل‌بستگی به تأثیر عاطفی یک مکان اشاره دارد که افراد به لحاظ حسی و فرهنگی به آن جذب می‌شوند و در واقع یک تجربه مثبت از مکان (chawla, 1992) و نتیجه اعتقادات و احساسات مثبتی است که فرد در تعامل با مکان و معنا بخشیدن به آن خلق می‌کند. مطالعات نقش تجربه ساخت مکان و مشارکت گروه‌های مختلف سنی به ویژه کودکان و نوجوانان در برنامه ریزی شهری و طراحی را در دل‌بستگی مردم به مکان نشان می‌دهد (Manzo & Perkins, 2006). پژوهش‌هایی که در زمان بر این موضوع انجام می‌شود بر اندازه‌گیری و درک چگونگی تأثیر متقابل دل‌بستگی و مشارکت در ساخت مکان است این پژوهش‌ها در مورد کودکان با توجه به نگرانی‌های موجود در زمان رشد و تأثیر بر سلامت آن‌ها حساس تر بوده و از چالش‌های مهم در این زمینه است. دل‌بستگی به مکان به دلیل بستگی زیاد به ویژگی‌های فرهنگی هر جامعه از تحقیقات کیفی است که انجام آن در هر بستر فرهنگی به صورت مستقل ضروری می‌نماید.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

علی‌رغم پذیرش پیمان نامه بین‌المللی حقوق کودکان پیمان نامه توسط جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۷۲ هنوز مفاد حقوقی پیمان نامه مانند حق مشارکت اهمیتی داده نمی‌شود و کودکان و نوجوانان سهمی در تغییرات و آفرینش محیط‌های شهری ندارند و فاصله عمیقی بین شرایط تحقق‌پذیری موجود در عمل طراحی و برنامه ریزی شهرها و چارچوب‌های شهر دوستدار کودک وجود دارد. تحقیقات وسیعی لازم است تا پژوهش‌های پیشین با شرایط و بستر حقوقی و تحقق طرح‌ها در ایران تطبیق داده شده و بستر مشارکت کودکان و نوجوانان در این عرصه فراهم آید تا آن زمان تمام تلاش‌ها نه به معنای واقعی مشارکت بلکه تمرین‌های آموزشی برای این تحرک اجتماعی باهدف تغییر در شهرها و آموزش مشارکت به شهروندان جوان است.

پیشنهادها:

این مقاله با ارائه دو نمودار برای انتظام بخشی به مطالعات ملی و بین‌المللی در این زمینه و مقایسه آن‌ها به خلأهای تحقیقاتی در این زمینه اشاره می‌نماید و در خلال این مطالعات، هفت زمینه تحقیقاتی که در حوزه پژوهش فضای مطلوب‌تری برای توسعه داشته و تحقق‌پذیری در ایران دارد را به علاقمندان در این حوزه معرفی کرده است تا زمینه لازم برای مشارکت کودکان و نوجوانان در طراحی شهرها مطابق ویژگی‌های شهر دوستدار کودک و نوجوان کمک نموده باشد و از تکرار و تعدد پژوهش‌ها در زمینه خاص مانند تولید سیاست و ضابطه به تنهایی بکاهد. استخراج راهکارهایی برای تحقق شرایط محیط دوستدار کودک با توجه به زمینه اجتماعی و فرهنگی و سازوکارهای تحقق‌پذیری در ایران در خلال این تحقیقات گام موثری در رسیدن به هدف محیط‌های پایدار برای همه گروه‌های اجتماعی خواهد بود.

منابع

۱. ابراهیمی، حمید رضا؛ سعیدی رضوانی، نوید؛ معانی، آرزو. (۱۳۹۰). تدوین اصول طراحی فضاهای بازی کودکان با تأکید بر گروه سنی ۵ تا ۱۲ سال (مطالعه موردی: رشت). باغ نظر، ۸(۱۹). https://www.bagh-sj.com/article_718.html
۲. آذربایجانی، محمدعلی؛ تجاری، فرشاد؛ حبیبی‌نژاد، معصومه. (۱۳۹۰). رابطه میزان چاقی با فعالیت بدنی و وضعیت اقتصادی-اجتماعی در دانش‌آموزان دختر منطقه شمال شهر تهران. فصلنامه فیض، ۵(۵۸)، ۱۳۸-۱۳۲-۱۱۶۴-۱. <http://feyz.kaums.ac.ir/article-1-1164-132-138-fa.html>
۳. اسماعیل‌زاده کوآکی، علی؛ میرشکاری، محمدعلی؛ امیری‌نژاد، مینا. (۱۳۹۲). ارزیابی شاخص‌های شهر دوستدار کودک از منظر معماری و شهرسازی اسلامی در عصر جدید. همایش ملی معماری، شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار، مشهد، موسسه آموزش عالی خاوران.
۴. اکبریان، نادیا. (۱۳۹۰). فضاهای شهری متناسب با نیاز کودکان. کنفرانس ملی توسعه پایدار و عمران شهری، اصفهان.
۵. امینی، فریبا. (۱۳۹۲). بررسی حفظ اکولوژی شهری در طراحی فضای سبز در راستای ایجاد شهر دوستدار کودک. همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری.
۶. ایمنی، زهرا؛ شهاب‌زاده، مرجان. (۱۳۹۴). اصول طراحی باغ مدرسه انعطاف‌پذیر. کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و زیرساخت‌های شهری، تبریز.
۷. بهروزفر، فریبرز. (۱۳۸۰). مبانی طراحی فضاهای باز نواحی مسکونی در تناسب با شرایط جسمی و روانی کودکان. مرکز تحقیقات و مسکن، تهران.
۸. حبیبی، ماندانا. (۱۳۸۹). تدوین اصول و ضوابط شهر پربازی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین.
۹. حکمی، نرجس. (۱۳۹۰). شهر امن برای کودکان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین.
۱۰. حناچی، پیروز، و آزاد ارمکی، مرضیه. (۱۳۹۱). ادراک بصری محله‌چین توسط نوجوانان چیدری. مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۲(۷)، ۸۷-۹۷.
۱۱. حیدری، پریسا. (۱۳۸۸). طراحی شهری برای کودکان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
۱۲. رفیعیان، مجتبی؛ کریم‌زاده، فروغ؛ خسروی، سهیلا. (۱۳۹۰). شهر دوستدار کودک از ایده تا واقعیت: با نگاهی به گام‌های لندن در حرکت به سوی تحقق آرزوی لندن دوستدار کودک. فصلنامه آبادی، ۷۱(۱).
۱۳. سعیدی، سیدحسین؛ شهاب‌زاده، مرجان. (۱۳۹۶). تدوین راهکارهای طراحی مراکز تفریحی-ورزشی نوجوانان با رویکرد ارتقاء تعاملات اجتماعی. دومین کنفرانس بین‌المللی مهندسی عمران، معماری و مدیریت بحران، تهران.
۱۴. شهاب‌زاده، مرجان. (۱۳۹۴). استفاده از مشارکت نوجوانان در فرایند طراحی محیط (معرفی و آزمون روشی برای شناخت و به‌کارگیری معیارهای نوجوانان در ارزیابی ویژگی‌های محیط). مسکن و محیط روستا، ۳۴(۱۵۱)، ۳۴-۱۹-۸۳۴-۱. <http://jhre.ir/article-1-834-19-34-fa.html>
۱۵. شهاب‌زاده، مرجان. (۱۳۹۴). به‌کارگیری هنرهای ترسیمی کودکان و نوجوانان به عنوان روش مشارکتی در طراحی محیط‌های بهتر. صفا، ۲۵(۱)، ۶۰-۴۷.
۱۶. شهاب‌زاده، مرجان. (۱۳۹۴). تدوین چارچوب نظری برای عرصه‌های عمومی دوستدار نوجوانان (نمونه موردی: شهر شیراز). رساله دکتری، دانشگاه شهید بهشتی، رشته طراحی شهری.

۱۷. شیبه، اسماعیل. (۱۳۸۶). آماده‌سازی شهر برای کودکان؛ نمونه مورد بررسی: تهران. تهران: نشر شهر.
۱۸. صفوی‌مقدم، سیده مریم. (۱۳۹۲). شهر دوستدار کودک و احساس شادی کودکان در شهر مشهد. پنجمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری.
۱۹. غفوری، عطیه. (۱۳۸۷). منظر کودکانه: اصول و مبانی طراحی منظر برای کودکان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد منظر، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
۲۰. غیاثوند، احمد. (۱۳۹۴). آموزش شهروندی در مدارس شهر تهران؛ آثار و پیامدها. برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، (۲۳).
۲۱. قائمی، پریرسا. (۱۳۸۹). فضاهای محرک خلاقیت کودکان. فصلنامه جستارهای شهرسازی، (۳۴).
۲۲. کامل‌نیا، حامد؛ حقیر، سعید. (۱۳۸۸). بررسی الگوهای طراحی فضاهای سبز در شهر دوستدار کودک. فصلنامه باغ نظر، ۶ (۱۲).
۲۳. کیانی، اکبر؛ اسماعیل‌زاده کواکی، علی. (۱۳۹۱). تحلیل و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک (مطالعه موردی: قوچان). فصلنامه باغ نظر، ۹ (۲۰)، ۵۱-۶۲.
۲۴. گلکار، کورش. (۱۳۸۷). طراحی شهری سیاست‌گذار و طراحی شهری طرح‌ریز: الگوهایی عملیاتی برای تدوین ابزارهای هدایت و کنترل در ایران. فصلنامه باغ نظر، ۱۷ (۴۶)، ۵۱-۶۶.
۲۵. مظفر، فرهنگ؛ حسینی، باقر؛ باقری، محمد؛ عظمتی، حمیدرضا. (۱۳۸۶). نقش فضاهای باز محله در رشد و خلاقیت کودکان. فصلنامه باغ نظر، ۴ (۸).
۲۶. منصوری، امیر، و قره بیگلو، مینو. (۱۳۹۰). کیفیت فضای باز شهری در تعامل با کودکان. مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۲ (۶)، ۶۳-۷۲.
27. Asplund, E., & Skantze, A. (2005). Hållbar utveckling i praktiken: möten, gränser, perspektiv/Sustainable Development in Practice—Meetings, Limitations and Perspectives.: Stockholm. Institutionen för infrastruktur, KTH.
28. Bekhet, A.K.; Zauszniewski, J.A. Methodological Triangulation: An Approach to Understanding Data. *Nurse Res.* 2012, 20, 1–11.
29. Bridgman, R. (2004). Child-friendly cities: Canadian perspectives. *Children, Youth and Environments*, 14(2), 178-200.
30. Broberg, A., Salminen, S., & Kyttä, M. (2013). Physical environmental characteristics promoting independent and active transport to children's meaningful places. *Applied Geography*, 38, 43-52.
31. Chawla, L. (1992). Childhood place attachments Place attachment (pp. 63-86): Springer.
32. Chawla, L. M., K. (2003). 'Neighbourhood quality in children's eyes'
33. In P. O. B. Christensen, M (Ed.), *Children in the City: Home, Neighbourhood and Community*. London: Routledge.
34. Dennis, S. F. (2006). Prospects for qualitative GIS at the intersection of youth development and participatory urban planning. *Environment and Planning A*, 38(11), 2039.
35. Driskell, D. (2002). *Creating Better Cities with Children and Youth: A Manual for Participation*: Earthscan/James & James.
36. Freeman, C., & Tranter, P. (2011). *Children and their Urban Environment: Changing Worlds*.
37. Freeman, C., & Vass, E. (2010). Planning, maps, and children's lives: A cautionary tale. *Planning Theory & Practice*, 11(1), 65-88.
38. Hart, R., & Hart, R. A. (1997). *Children's participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*: Earthscan/James & James.
39. Hart, R. A. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Innocenti Essay.
40. Heft, H., & Chawla, L. (2006). 12 Children as agents in sustainable development: the ecology of competence Children and their environments: Learning, using and designing spaces (pp. 199).
41. Horelli, L. (2007). Constructing a theoretical framework for environmental child-friendliness. *Children, Youth and Environments*, 17(4), 267-292.
42. Jabareen, Y. Building a Conceptual Framework: Philosophy, Definitions, and Procedure. *Int. J. Qual. Methods* 2009, 8, 49–62.
43. Kim, M.-H. (2010). *Childhood Obesity: Structural Relationships Among Social Environments, Children's Psychological Traits and Behavioral Factors*. University of Wisconsin--Madison.

44. Knowles-Yánez, K. L. (2005). Children's Participation in Planning Processes. *Journal of Planning Literature*, 20(1), 3-14.
45. Kyttä, M. (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology*, 24(2), 179-198.
46. Low, S. M., & Altman, I. (1992). *Place attachment*: Springer.
47. Machemer, P. L., Bruch, S. P., & Kuipers, R. (2008). Comparing Rural and Urban Children's Perceptions of an Ideal Community. *Journal of Planning Education and Research*, 28(2), 143-160.
48. Manzo, L. C., & Perkins, D. D. (2006). Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335-350.
49. Milligan, M. J. (1998). Interactional past and potential: The social construction of place attachment. *Symbolic interaction*, 21(1), 1-33.
50. Piran, P. (2005). School Mayors of Iran: Learning Social Participation in an Unfavorable Environment. *Children Youth and Environments*, 15(2), 299-318.
51. Riggio, E. (2002). Child friendly cities: good governance in the best interests of the child. *Environment and Urbanization*, 14(2), 45-58.
52. Rismanchian, O., & Rismanchian, A. (2007). Children participation in planning processes: the case of Child Friendly City project in post-earthquake Bam, Iran. *Urban Design International*, 12(2), 143-154.
53. Sancar, F. H., & Severcan, Y. C. (2010). Children's Places: Rural-Urban Comparisons Using Participatory Photography in the Bodrum Peninsula, Turkey. *Journal of Urban Design*, 15(3), 293-324.
54. Schmidt, J. A., Shumow, L., & Kackar, H. (2007). Adolescents' participation in service activities and its impact on academic, behavioral, and civic outcomes. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 127-140.
55. Severcan, Y. C. (2012). Children's attachment to public space in the context of urban regeneration: Effects of children's involvement in planning and design activities. Unpublished 3521629, University of Colorado at Denver, United States -- Colorado.
56. Shokoohi, R., Hanif, N. R., & Dali, M. M. (2012). Children walking to and from school in Tehran: Associations with neighbourhood safety, parental concerns and children's perceptions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 38, 315-323.
57. Simpson, B. (1997). Towards the Participation of Children and Young People in Urban Planning and Design. *Urban Studies*, 34(5-6), 907-925.
58. Stewart, O. (2011). Findings from Research on Active Transportation to School and Implications for Safe Routes to School Programs. *Journal of Planning Literature*, 26(2), 127-150.
59. Sutton, S. E., & Kemp, S. P. (2002). Children as partners in neighborhood placemaking: lessons from intergenerational design charrettes. *Journal of Environmental Psychology*, 22(1), 171-189.
60. Talen, E., & Coffindaffer, M. (1999). The utopianism of children: an empirical study of children's neighborhood design preferences. *Journal of Planning Education and Research*, 18(4), 321.
61. Uhm, J. A. (2008). *Walkability as 'freedom': the Ecology of School Journey in Inner City Los Angeles Neighborhoods*. University of Southern California.
62. Creswell, J. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*: SAGE Publications, Incorporated.
63. Wridt, P. (2010). A qualitative GIS approach to mapping urban neighborhoods with children to promote physical activity and child-friendly community planning. *Environment and planning. B, Planning & design*, 37(1), 129.
64. Yin, R.K. *Case Study Research: Design and Methods*; Sage: Thousand Oaks, CA, USA, 2009; Volume 5, ISBN 9781412960991.